

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

ГЕОЛОГО-ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ

Книга 2 – ГЕОГРАФИЯ

Том 112

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”

FACULTY OF GEOLOGY AND GEOGRAPHY

Volume 2 – GEOGRAPHY

Volume 112

---

## СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЩИНА КРУМОВГРАД И ВЛИЯНИЕТО МУ ВЪРХУ ЕЛЕКТОРАЛНОТО ПОВЕДЕНИЕ

ПАВЛИНКА ВЛАДИМИРОВА, БИЛЯНА ТАШЕВА

*Катедра „Регионална и политическа география“*

*Pavlinka Vladimirova, Bilyana Tasheva. SOCIAL AND ECONOMIC CONDITION OF MUNICIPALITY OF KRUMOVGRAD AND ITS INFLUENCE ON ELECTORAL BEHAVIOR*

Electoral geography is related to the finding and analysis of the territorial distribution of election results for representation of different political forces in legislation and governance, referendums, presidential, parliamentary and local elections, and so on. The structure of election results is determined by a number of factors, and their manifestation in different countries, regions, settlements is of varying weight, and sometimes – even of the opposite nature. The geography of influence of the political forces is related to the analysis of the location and territorial combinations of the party-political forces in order to reveal their social structures, the relations with the changes in the structure of the national economy, the agrarian relations, the peculiarities of the history of the country and of the particular electoral regions.

*Keywords:* electoral geography, electoral behavior, political forces, social structures.

### УВОД

Електоралната география има за цел да изследва използваните у нас и в други страни избирателни системи, пространствените различия във влиянието на отделните политически сили, изборния „инженеринг“, „цените“ на мандатите, регионалните различия в поведението на електората и основните фактори,

които му влияят. Електоралната география е свързана с констатацията и анализа на териториалното разпределение на резултатите от избори за представителство на различни политически сили в законодателството и в управлението, референдуми, президентски, парламентарни и местни избори и т.н.

Структурата на изборните резултати се определя от множество фактори, като тяхното проявление в различните страни, региони, селища е с различна тежест, а понякога – дори и с противоположен характер.

Географията на влиянието на политическите сили е свързана с анализа на разположението и териториалните съчетания на партийнополитическите сили с цел разкриване на техните социални структури, взаимовръзките с измененията в структурата на националното стопанство, аграрните отношения, особеностите на историята на страната и на конкретните изборни райони.

Според Янков (2004) устойчивите политически предпочитания, демонстрирани чрез избирателния вот, се превръщат в регионална черта и са фактор в социокултурната регионализация.

Многообразните фактори и свързаните с тях показатели, влияещи на териториалното разположение на партийнополитическите сили, могат да притежават разнообразен характер, отнасящ се до социално-икономическите различия в отделните избирателни райони, историко-политическите традиции, основаващи се на историческия опит на обществото като цяло или на отделните негови социални групи (население във и над трудоспособна възраст, мъже, жени, етно-конфесионални групи, професионални групи и др.), териториално-организационната структура на политическите партии, регионалните особености в конкретния избирателен регион и др.

Ако се съпоставят данните за пола, възрастта, образованието, професионалната структура, доходите, етническият състав, религиозната принадлежност, партийната принадлежност и други социално-икономически характеристики, могат да се правят важни изводи за регистрираното изборно поведение и за неговите тенденции в перспектива. Необходимо е да се приеме, че изборните резултати са получени по законен начин и отразяват решението на избирателите към момента на гласуването. Нарушенията на изборния закон и случаите на недопустим натиск в изборния ден се установяват обикновено по-късно и рядко водят до анулиране на значителен дял от получените изборни резултати и повторно гласуване в избирателните секции, в които са констатирани нарушенията.

Специфични особености на поведението наблюдаваме в районите със смесено етническо население, изследвани от Русев, Владимирова (2006, 2007).

## МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Обект на настоящото изследване е населението на община Крумовград, а предмет – социално-икономическото му състояние и електоралното му поведение. Целта е да се установи тяхната взаимовръзка. За нейното постигане се решават следните задачи:

- Необходимо е да се направи цялостна характеристика на демографското, социалното и икономическото състояние на общината.
- Да се проследи политическото поведение на населението по време на парламентарните избори през 2017 г.

## РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЯ

Община Крумовград е гранична за Република България, като територията ѝ заема части от южната граница с Република Гърция. Спрямо административно-териториалното деление на Република България община Крумовград попада в югоизточната част на област Кърджали.

Община Крумовград граничи с шест български общини, от които на север – Кърджали и Стамболово, на изток – Ивайловград и Маджарово, а на запад с общините Кирково и Момчилград. Общината се състои от общо 80 населени места.

Общата ѝ територия е 843,320 km<sup>2</sup>, което представлява 26% от площта на област Кърджали и 0,75% от тази на страната. Близко 49% от площта са заети с горски територии, 48% са земеделски територии, 2% са заети от населени места и други урбанизирани територии, а 1% – водни площи, транспортна инфраструктура и др.

Административният център град Крумовград се намира на 310 km от столицата на България и 48 km от областния център град Кърджали. Най-близкият граничен контролно-пропускателен пункт (ГКПП) е при прохода „Маказа“, отстоящ на 40 km от град Крумовград и на 18 km от западната граница на общината. ГКПП „Капитан Андреево“ отстои на 130 km от общинския административен център, а най-близкият воден граничен пункт при Бургас е разположен на разстояние от 310 km.

Релефът е полупланински и хълмист. Средната надморска височина е 425 m, а най-високата точка е при Мъгленик – Коджаеле (1266 m).

Община Крумовград е сравнително богата на рудни и нерудни полезни изкопаеми. При направени геоложки проучвания са открити находища на злато в м. Ада тепе, за която се смята, че е най-ранно датираният рудник за златодобив на територията на Европа. Експертна оценка сочи, че количеството на запасите е между 28 и 32 тона с високо процентно съдържание на злато.

След концесиониране на находището от „Болкан Минерал енд Майнинг“ АД се предвижда да започне промишлен добив на злато по открит способ.

Установени са, но не са разработени, находища на минерално-суровинни ресурси като азбест, вермикулит, серпентизирани ултрабазити и дунити, талкошисти, трас и перлит в землищата на селата Аврен и Голямо Каменяне.

Характеризира се с преходносредиземноморски климат. Зимата е мека, а лятото е продължително и горещо. Основната водна артерия в района на община Крумовград е р. Крумовица с нейните по-малки притоци. Реката събира водите си от близките планински ридове Мъгленик, Стърмни рид и Ирантепе, след което се влива в р. Арда по северната граница на общината.

По поречията на реките има наличие на алувиално-ливадни почви. Алувиално-ливадните почви се характеризират със средномощен хумусен слой и сравнително добро почвено плодородие. Те са подходящи за отглеждане на зеленчуци, овощни и технически култури. Разпространени са също канелени почви и на места кафяви горски почви. Почвите са водопрпускливи, характеризиращи се с маломощен хумусно-алувиален слой, и са подходящи за отглеждането на топлолюбиви интензивни култури като слънчоглед, тютюн, лозя и трайни насаждения.

Община Крумовград не е особено богата на растителност. Горската растителност е представена от средиземноморските видове от пояса на дъба – благун, горун, келяв габър, летен дъб, космат дъб, цер и др.

Източните Родопи попадат в Тракийско-Македонски зоогеографски район. Преобладават средиземноморските видове. Общината се намира в особено важен орнитологичен район. Тук гнездят над 180 вида птици, като могат да бъдат срещнати редките видове белоглав лешояд, египетски лешояд, скален орел, керкенец, черен щъркел и т.н.

На територията на общината има едно орнитологично важно място – „Крумовица“, и части от други три – „Студен Кладенец“, „Моста на Арда“ и „Бяла река“, в които са установени много редки и застрашени видове птици от национално, европейско и световно ниво.

Показателят БВП на човек от населението в област Кърджали и в частност в община Крумовград е със стойности под средното за страната. Работодателите продължават да съкращават работни места и заетостта намалява. Приносът на община Крумовград към икономиката на областта намалява през последните години и се очертава запазване на тази тенденция. Приходите се дължат основно на търговията и преработващата промишленост, докато строителството и селското стопанство са в застой. Наблюдава се спад на инвестициите. Тяхното възстановяване е пряко свързано със съвземането на цялостната българска икономика. Ако се отчетат настоящата икономическа и финансова криза и техният дан върху инвестициите и бизнес активността, след 2013 г. най-вероятно още

няколко години ще се запази моделът на застой или символичен икономически спад в област Кърджали и в частност в община Крумовград.

Броят на предприятията в община Крумовград е 356, от които 94,38% са микрофирми (със заети до 9 човека), малките са 4,5%, а средните са само 1,12%.

Най-голям е относителният дял на регистрираните фирми в търговията (47,5%), в хотелиерството и ресторантьорство (15%), преработващи (7%) и транспортни (6,5%) дейности. Първо място по значимост в икономика на общината се заема от раздел „Търговия и ремонт“.

Дейностите на населението са насочени към отглеждане на основни земеделски култури и едро животновъдство. Растениевъдството е доминирано от ориенталския тютюн и има почти монокултурен характер.

Техническата база е все още остаряла и неефективна като цяло, но се забелязва тенденция за обновяване, като се използват средства от програми на ЕС. Пазарът на земята в района е слабо развит, което допълнително допринася за ниската ефективност на земеделието.

Земята в дребните стопанства е собствена и служи главно за производството на фураж за отглежданите животни и отглеждане на тютюн и картофи и не се наблюдава честа смяна на собствеността. Произвежданата земеделска продукция е насочена главно към задоволяване на собствени нужди. Потенциалът за развитие на селското стопанство се ограничава физикогеографски от разполагаемите ресурси, включително от развитието на хидромелиоративната мрежа. Отново поради географските особености на района средната снабденост с обработваема земя е доста по-ниска в сравнение с други части на страната.

Тютюневата култура се е наложила като основна земеделската практика, което до голяма степен определя и моноструктурния характер на земеделието. През последните десет години голяма част от населението се насочи и към отглеждането на пипер, домати и разсад за различни зеленчуци.

Животновъдството е по-слабо представено и заема по-малък дял от общата селскостопанска продукция. Планинският и полупланинският релеф на района и наличието на пасища и ливади предразполагат за развитието на овцевъдството, козевъдството и месодайното говедовъдство.

Най-добре развити са говедовъдството и овцевъдството. Въпреки екологично чистия район в общината няма създадени животновъдни ферми.

Област Кърджали е богата на полезни изкопаеми. Със значителни залежи на такива разполагат общините Кърджали, Момчилград, Ардино и Джебел. С ограничени запаси и с предимно местно значение са тези, открити в общините Кирково и Крумовград. Единствено в община Черноочене няма открити запаси от полезни изкопаеми.

Находище на злато е открито в м. Ада тепе в близост до гр. Крумовград, като според експертни оценки запасите от златна руда са между 28–32 тона с високо процентно съдържание.

Областта е сравнително богата на строителни и облицовъчни материали. При с. Ковил (община Крумовград) и Момчилград са основните находища от туфите за облицовка.

Икономическата дейност е съсредоточена почти изцяло в общинския център, което е фактор за вътрешно миграционните процеси в общината и обезлюдяването на селата.

В община Крумовград е развита леката промишленост, която е специализирана в производството на обувни и шивашки изделия.

По-голяма част от предприятията (около 94%) са микро (до 9 заети) и са съсредоточени в гр. Крумовград. В селата липсват заводи на леката промишленост на територията на общината. Материално-техническата база е добра и отговаря на технологичните изисквания.

Дейността на фирмите е насочена основно към износ на база поръчки на ишлеми и произвежданата промишлена продукция е под капацитетните им възможности.

На територията на общината работи предприятие на обувната промишленост. Трикотажни облекла произвеждат „Хастекс“ ООД и „Сутекс Крумовград“ ЕООД. Всички работят на ишлеми за чуждестранни фирми.

Представена е и хранително-вкусовата промишленост, като продукцията се реализира предимно на територията на общината – малки производители на месо и месни изделия.

„Булслейт“ ООД е предприятие, което добива и обработва скално-облицовъчни материали от риолито-андезинова туфа.

Част от строителната дейност на територията на общината се осъществява от фирма „БКС“ ЕООД. Дружеството притежава мощности (техника, транспорт, складови помещения). Заетите са над 80 души.

Със строителна дейност се занимават и други частни фирми като: ЕТ „Февзи и син – Инженеринг – Станимир Семов“, ЕТ „Внимание – Мехмед Юсеин“, „Дурал“ ООД, ЕТ „Совастрой“, „Софт Ю“ ООД и „Нафи“ ООД.

Туристическото предлагане на територията на общината не е сериозно застъпено и туризмът формира незначителна част от приходите. В общината има три хотела за настаняване с капацитет над 70 легла.

Места за настаняване на територията на община Крумовград: хотел „Ахрида“, гр. Крумовград; семеен хотел „ВИА“, гр. Крумовград; къща за гости „Енигма“, гр. Крумовград; къща за гости „Студен кладенец“, с. Студен кладенец, община Крумовград; стаи за гости, с. Студен кладенец, община Крумовград; къща за гости „Тони“, с. Падало, община Крумовград; зелен център, с. Аврен, община Крумовград.

Потенциалът за развитие на туризма на територията на общината е свързан предимно със създаване и промоция на екотуристически продукти и културни маршрути.

Перспективите за развитие на туристическия бизнес са свързани предимно с разработването на наличните културно-исторически и антропогенни ресурси и предлагане на регионален туристически продукт в рамките на сътрудничество с останалите общини от района на Източни Родопи.

Основните проблеми пред туризма са: липсата на подходяща инфраструктура, както и мерки за привличане на посетители; преобладаващата част от общинската пътна мрежа е в лошо състояние, което затруднява достъпа до общината; за пълноценното използване на предлагания продукт е необходимо провеждането на мероприятия за популяризирането на общината като туристическа дестинация и налагането на създадените туристически продукти на пазара.

Сферата на услугите е представена от търговията. Най-голям брой регистрирани стопански единици са в сектор търговия на дребно, ремонт на лични вещи и стоки за домакинството. Основните дейности са търговия на дребно и едро. Броят на фирмите, предлагащи услуги в областта на търговията, е 169 и представлява 47% от общия брой на предприятията в общината. Техният брой непрекъснато нараства през последните години. Услугите имат най-голям относителен дял на нетните приходи в общината.

Най-голям е броят на фирмите в областта на търговията и ремонтните дейности, които са с най-голям относителен дял на нетните приходи 49%, следват хотелиерските услуги с 6% и транспортните с 4%.

Характерно за община Крумовград е наличието единствено на автомобилен транспорт, с който се извършва превоз на пътници и товари. Обществен превоз на пътници се извършва от 20 фирми, от които 10 за автобусни превози и 10 за таксиметрови превози.

През м. април 2012 г. е открита нова автогара в гр. Крумовград. Тя е изградена със собствени средства на община Крумовград и дейността се осъществява от общинско предприятие „Автогара Крумовград“. Всекидневни автобусни превози се изпълняват от и до областния център гр. Кърджали и градовете София, Пловдив, Велико Търново, Плевен, Габрово, Казанлък, Стара Загора и Хасково.

Като цяло общината се характеризира с малък брой на предприятия във високотехнологичните сектори на икономиката и голям брой на предприятия в нискотехнологичните сектори. Това са показателите за равнището на публични разходи за научноизследователска дейност, разходи на бизнеса за научноизследователска дейност, сътрудничество между иновативни МСП, нетехнологични иновации (маркетинг и организационни).

През последните години се наблюдава намаляване на разходите за дълготрайни материални активи, което води до намаляване конкурентоспособ-

ността на общинската икономика. Перспективите за нейното повишаване са свързани с нарастване на инвестиционния интерес след пълното изграждане на паневропейския транспортен коридор № 9.

Броят на активните фирми в община Крумовград през 2012 г. е 356. Повечето от тези фирми са дребни, предимно семейни, създаващи малка заетост с ниска продуктивност и конкурентоспособност. Най-много разходи за ДМА имат предприятията от търговия и ремонт, следват хотелиерство и ресторантьорство и преработващата промишленост.

Инвестициите в община Крумовград са свързани с реализирането на проекти, финансирани по различни оперативни програми на Европейския съюз.

Към 30 юни 2017 г. усвоените евросредства в област Кърджали остават под средните за страната с 975 лв./човек от местното население при 1344 лв./човек в страната. В рамките на областта най-много са изплатените средства по оперативни програми в общините Кърджали и Момчилград (около 1300 лв./човек), а най-малко – в община Крумовград (141 лв./човек).

Населението на община Крумовград към 31.12.2018 г. наброява 16 921 души (по данни от НСИ). Общината включва 80 населени места – 1 град и 79 села. Общо делът на градско население на територията на община Крумовград представлява около 27,65% от общия брой. Делът на населението, което живее в селата, съответно е около 72,35%. Преобладават мъжете – 8374, което е уникална демографска особеност.

Движението на населението в община Крумовград показва тенденция към намаляване, която е характерна както за градското, така и за селското население.

Общинският център град Крумовград наброява 4 678 жители (към 31.12.2018 г.) и съставлява 11,5% от населението на област Кърджали и 1,2% от населението на Южен централен район.

Намалението на населението е един от основните лимитиращи фактори за бъдещото развитие на общината, които негативно ще се отразят най-вече върху работната сила и възпроизводствения потенциал на територията. В това отношение община Крумовград не се отличава от общата тенденция на намаляване на населението в страната и област Кърджали.

Съществено влияние върху развитието на демографските процеси в общината оказват полова, възрастова, етническа и образователна структура, брачността и разводимостта, раждаемостта и смъртността, както и миграционните процеси на населението. Те влияят на формирането на човешките ресурси в общината както в количествено, така и в качествено отношение.

Делът на население във възрастова група 0–14 е 15,4% от общото население на общината. На 60 и повече години са 24,3% от населението. Съответно 60,3% съставлява населението в трудоспособна и репродуктивна възраст – между 15 и 59 години.



В селата като цяло се наблюдава натрупване на население в надтрудоспособна възраст, което от една страна ограничава възможностите за естествено възпроизводство на населението, а от друга – ограничава трудовия им контингент.

В община Крумовград най-многобройно е населението от турската етническа група – около 70% от населението на общината (които са посочили своята етническа принадлежност), при дял от 66% за област Кърджали. На второ място се подрежда населението от българска етническа група с дял от около 27% (при дял 30% за област Кърджали). Делът на ромското население е незначителен по данни на НСИ.

По отношение на образователната структура на населението прави впечатление, че делът на хората с висше образование в общината – 6,7%, е под средните показатели за страната (19,57%) и област Кърджали (10,3%). Относителният дял на хората със средно образование – 27,2%, също е по-нисък от показателите за страната (43,39%) и областта (32,5%). Делът на хората със завършено основно, начално или незавършено образование е много висок – 62,1% от населението на община Крумовград.

Наблюдава се задълбочаващо се застаряване на населението, нарастване на смъртността в активна възраст от социалнозначими заболявания, рискови фактори, свързани с начина на живот на населението, нерационално хранене, тютюнопушене, хиподинамия и стрес, социално-икономически фактори на средата. Естественият и механичен прираст са отрицателни, което води и ще доведе до намаляване на трудовите ресурси и влошаване на възрастовата структура.

Община Крумовград се намира на второ място с 49,5%. Най-нисък коефициент на заетост има в общините Черноочене (37,1%) и Джебел (38,9%).

С най-голям дял на заетите се отличава секторът на селското, рибно и горско стопанство, следван от преработващата промишленост, държавното управление и търговията и ремонта на автомобили и мотоциклети. С най-малък дял заети се отличават секторите: създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения, финансови и застрахователни дейности и култура, спорт и развлечения.

Равнището на безработица в община Крумовград е около 18%. Тази стойност е над средната за страната (11,1%) и средната за област Кърджали (15,1%). По този показател община Крумовград е на четвърто място в сравнение с другите общини в областта – след Джебел (29%), Ардино (26%) и Кирково (24%).

Населението на общински център град Крумовград по постоянен и настоящ адрес е 4 833. Броят на големите села с население над 500 души е 5, 17 са средно големите села с население между 200 и 500 души и 57 са малките села с население под 200 души. Забелязва се намаляване на броя на големите села и увеличаване на малките села. В общинския център Крумовград живее 27,10%

от населението на общината. В големите села живеят 17,32% от общинското население, в средно големите села живеят 31,59%, а в малките села – 23,98%.

В Крумовград българското население е около 30%, а турското около 70%. В големите села се наблюдава висок дял на турското население – около 90%, в средно големите села българското население е около 29% към 71% турско население, в малките села българското население е представено с едва около 7%, а турското – с 93%. Ромското население е много малък дял от общото население на общината. Само 36 души са се определили като роми след последното преброяване през 2011 г.

По възрастова структура в така подредените населени места населението в надтрудоспособна възраст е, както следва:

В Крумовград – 28% надтрудоспособно население от населението в града.

В големите села – 19,08% надтрудоспособно от населението в големите села.

В средно големите села – 36,71% от населението в средно големите села.

В малките села – 41,09% от населението в малките села.

На последните парламентарни избори, проведени на 26 март 2017 г. в община Крумовград, са гласували 11 120 избиратели от общо имащи право да гласуват 33 779 гласоподаватели. Избирателната активност е била 32,92%, което показва ниска избирателна активност, но малко по-висока от избирателната активност по време на местните избори, проведени през 2015 г. На местните избори през 2015 г. са гласували 9982 гласоподаватели, което е около 29,55% избирателна активност. Избирателна активност в страната е 54,07%.

ДПС е първа политическа сила в област Кърджали на изборите през 2017 г. с 44,92% от гласовете на избирателите за народни представители в област Кърджали. На второ място в региона е партия ДОСТ с 21,59% от гласовете. Трета политическа сила е ГЕРБ с 16,32%. Четвърта в област Кърджали избирателите са определили „БСП за България“, спечелила 9,7%. Пети са „Обединени патриоти – НФСБ, Атака и ВМРО“ с 2,66 на сто.

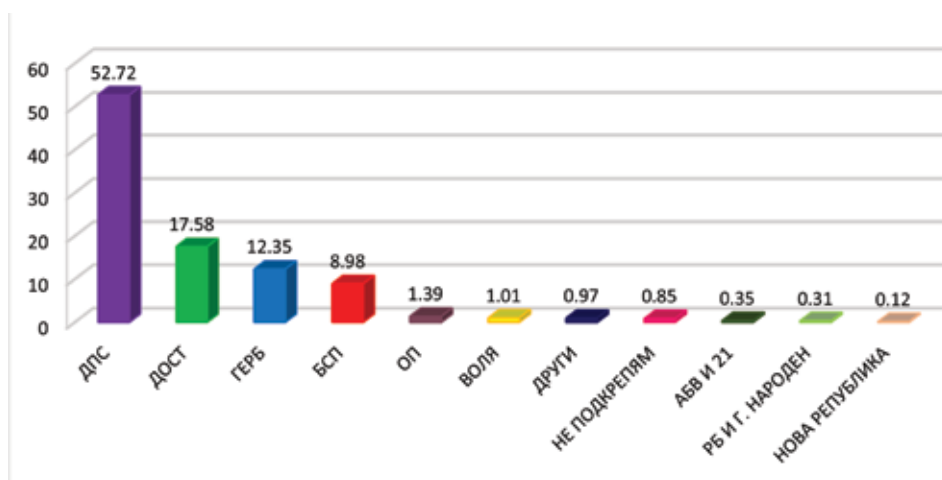
В община Крумовград първа политическа сила традиционно и през 2017 г. е ДПС с 52,72%. На второ място е партия ДОСТ с доверие от 17,58%. Трета политическа сила е ГЕРБ с 12,35% обществено доверие от гласувалите в общината. Четвърта поред е БСП с 8,89%. На пето място са „Обединени патриоти“ с 1,39% от гласовете. На шесто място избирателите са определили партия „Воля“, спечелила само 1,01% (фиг. 1).

Много ясно и силно се откроява по-голяма подкрепа за ДПС в община Крумовград, отколкото в област Кърджали, със 7,8% повече подкрепа. Това се дължи на основни фактори като крайграничното географско положение на общината, специфичните природни дадености, слабото икономическо развитие, етническата структура с преобладаващо турско население и религиозна конфигурация, изразена в преобладаващо мюсюлманско население. Най-силният

конкурент на ДПС на изборите за 44-то НС е партия ДОСТ, която в община Крумовград получава 17,58% доверие и доказва, че ДОСТ е реална заплаха за ДПС.

На национално ниво по данни на ЦИК на изборите през 2017 г. за ДПС са гласували 315 976 души, или 9% от общия брой на гласовете, което я нарежда на четвърто място. Партията има 26 депутати в 44-тото НС. Появата на ДОСТ и политическото разцепление сред българските турци и мюсюлмани нанася известен удар на ДПС, което за пръв път губи първенството си във вота зад граница. За партията на Ахмед Доган са гласували 13 390 български граждани в чужбина. Това са 11,9% от действителните гласове извън страната.

До изборите през 2017 г. ДПС неизменно получава най-големия дял от гласовете в чужбина. Обединение ДОСТ взема второто място сред гласовете в чужбина с 19 430 гласа (17,28%). В много от секциите в Турция резултатите на ДПС и ДОСТ силно се доближават. Например в една от двете секции в Анкара ДОСТ е взело 511 гласа, а за ДПС са пуснали бюлетина 479 души. В единствената секция в Одрин Местан е взел 268 гласа, а Доган – 217. Подобни случаи се забелязват също в Истанбул и Бурса, където има големи изселнически общности ([www.cik.bg](http://www.cik.bg)).



Фиг. 1. Резултати от Парламентарните избори 2017 в община Крумовград  
Fig. 1. Results of the Parliamentary Elections 2017 in Krumovgrad Municipality

#### Разпределение на гласовете по типове селища:

1.1. В Крумовград има 6 секции за гласуване и една секция в дома за стари хора. В тях общо са гласували 2487 души, което е 36,17% избирателна активност. 22,36% от гласувалото население на общината е от Крумовград – основния център.

1.2. Броят на селата с гласоподаватели над 800 души е 5. В тях общо гласоподавателите са 5468. Гласували 1519. Избирателна активност 27,78%. 13,66% от избирателната общинска маса.

1.3. Броят на селата с гласоподаватели над 300 души е 29. В тях общо гласоподавателите по списък са 14 438. От тях са гласували 4873 души. Избирателна активност 33,75%. 43,82% от избирателите в общината.

1.4. Броят на малките села с гласоподаватели по списък под 300 е 27. В тях общо гласоподавателите са 6921. Гласували 2208. Избирателна активност 32%. 19,86% от гласувалите граждани в общината.

Таблица 1  
Table 1

Избирателна активност по типове селища в община Крумовград  
Electoral activity by types of settlements in Krumovgrad municipality

Типове селища	Брой гласоподаватели по списък	Брой гласували	Избирателна активност
Крумовград	6876	2487	36,17%
Големи села – над 800 гласоподаватели	5468	1519	27,78%
Средни села – над 300 гласоподаватели	14 438	4873	33,75%
Малки села – под 300 гласоподаватели	6921	2208	32%

От табл. 1 и фиг. 2 се забелязва по-ниска избирателна активност в селата на община Крумовград. В градския център Крумовград избирателната активност е 36,17% – най-висока, а в селата е по-ниска, 31,17% избирателна активност средно за всички села без секциите в града. Това се дължи на големия брой жители с постоянен адрес, имащи право да гласуват и включени в списъците за гласуване. Това обаче не намалява традиционно силната подкрепа към ДПС от страна на избирателите на територията на община Крумовград. Напротив, в селата се наблюдава изключително висок процент доверие към ДПС – доскорощния балансър в политическия живот на страната. Подкрепата за ДПС в селата е 58,33%, което е с 26,33% повече от резултата за ДПС в град Крумовград.

В секциите на Крумовград (табл. 2 и фиг. 3) за ДПС са гласували 32% от имащите право на глас, за ГЕРБ 22,87% и този процент я поставя на второ място. На трето място е БСП с 20,58% електорална подкрепа, четвърта политическа сила е ДОСТ с 9,4% от гласувалите и на пето място е обединената нова формация „Обединени патриоти“ с 4,18% от гласовете.

В големите села електоралната подкрепа достига 61,22% за ДПС, което е разлика с 29,22% от процентите за ДПС в Крумовград. На второ място е ДОСТ с 23,96%, на трето с 4,67% от гласувалите е ГЕРБ, четвърта е БСП с 3,55% и на пето място е партия „ВОЛЯ“ с 1,05% от гласувалите в големите села.



Фиг. 2. Избирателна активност в община Крумовград  
 Fig. 2. Electoral activity in Krumovgrad municipality

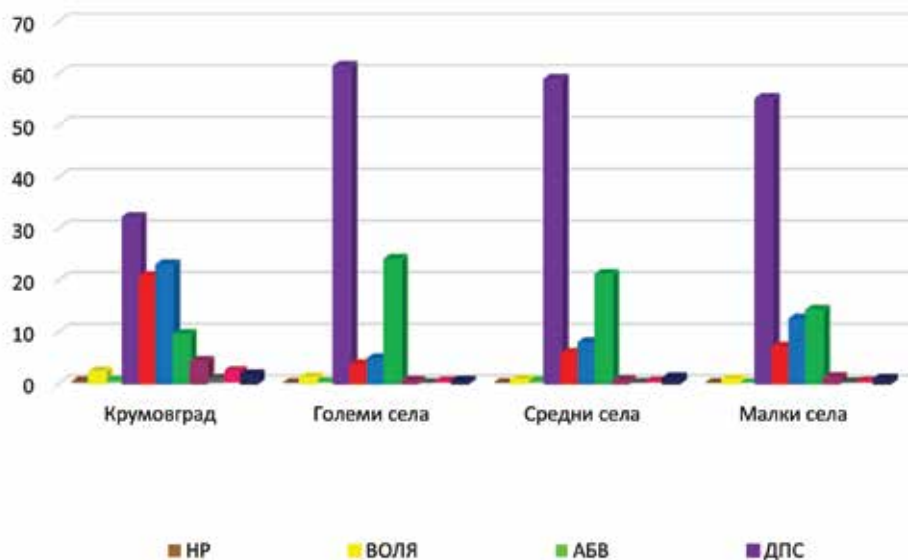
В средно големите села с избиратели над 300 души отново ДПС е на първо място с 58,77%, на второ място е партия ДОСТ с 21% подкрепа от гласувалите. Трета политическа сила е ГЕРБ с 7,78% доверие, на четвърто място е БСП с 5,7% от гласовете на електората и на пето място е политическата идея, наречена ВОЛЯ, с едва 0,60% от избирателите.

Таблица 2  
 Table 2

Разпределение на гласовете за основните партии по типове селища в %  
 Distribution of votes for the main parties by types of settlements in %

Типове селища	Разпределение на гласовете за основните партии по типове селища в %											
	НОВА РЕПУБЛИКА	ВОЛЯ	АВВ и ДВ, 21	ДПС	БСП	ГЕРБ	ДОСТ	ОБЕД. ПАТРИОТИ	РБ и Глас народен	Не подкрепям	Други	
Крумовград	0,36	2,26	0,56	32	20,58	22,87	9,4	4,18	0,88	2,41	1,61	
Големи села	0,07	1,05	0,26	61,22	3,55	4,67	23,96	0,39	0,07	0,39	0,39	
Средни села	0,08	0,60	0,39	58,77	5,7	7,78	21	0,47	0,14	0,39	0,94	
Малки села	0,04	0,63	0,04	55	7	12,36	14,13	1	0,23	0,45	0,72	

В малките села с гласоподаватели под 300 души на първо място е партия ДПС с 55% подкрепа от гласувалите. На второ място е ДОСТ с 14,13% от гласовете, на трето място е партия ГЕРБ с 12,36% подкрепа от избирателите, четвърта е БСП със 7% подкрепа и на пето място е формация „Обединени патриоти“ с един процент от гласувалите.



Фиг. 3. Разпределение на гласовете по населени места  
 Fig. 3. Distribution of votes by settlements

Като обобщение на периода може да се твърди, че на парламентарните избори през 2017 г. в избирателен район Кърджали и по-специално в община Крумовград се наблюдава традиционно лидерство на ДПС. С появата на ГЕРБ на политическата сцена през 2009 г. тя също получава електорални гласове, като се нарежда на второ място след ДПС през 2017 г. БСП е другата партия, за която има видим електорален резултат и е с представителство в общинския съвет. Средната разликата между броя гласове на ГЕРБ и БСП в област Кърджали в периода 2009–2017 г. е сравнително ниска.

#### ЛИТЕРАТУРА

- Русев, М., П. Владимирова. 2006. Поведенческа и електорална география. – *Геополитика*, бр. 5.
- Русев, М., П. Владимирова. 2007. Вътрешната геополитика на смесените региони в България. – *Геополитика*, бр. 2.
- Янков, Р. 2004. Устойчивостта на електоралните нагласи в България – елемент на социо-културната регионализация. – В: *Социална и културна география*. София и В. Търново.
- [www.cik.bg](http://www.cik.bg)
- [www.krumovgrad.bg](http://www.krumovgrad.bg) › [planove-i-strategii](#)

SUMMARY  
SOCIAL AND ECONOMIC CONDITION OF MUNICIPALITY OF KRUMOVGRAD AND  
ITS INFLUENCE ON ELECTORAL BEHAVIOR

Electoral geography is related to the finding and analysis of the territorial distribution of election results for representation of different political forces in legislation and governance, referendums, presidential, parliamentary and local elections, and so on. The structure of election results is determined by a number of factors, and their manifestation in different countries, regions, settlements is of varying weight, and sometimes – even of the opposite nature. The geography of influence of the political forces is related to the analysis of the location and territorial combinations of the party-political forces in order to reveal their social structures, the relations with the changes in the structure of the national economy, the agrarian relations, the peculiarities of the history of the country and of the particular electoral regions.

The subject of the present study is the population of Krumovgrad Municipality and its subject – its socio-economic status and its electoral behavior. The aim is to establish their relationship.

As a summary of the period, it can be argued that in the parliamentary elections of 2017, in the Kardzhali constituency and in particular in Krumovgrad municipality there is a traditional leadership of the Movement for Rights and Freedoms. With the advent of GERB on the political scene in 2009, PP GERB also received electoral votes, ranking second after the DPS in 2017. The BSP is the other party with visible electoral results and representation in the municipal council. The average difference between the number of GERB and BSP votes in the Kardzhali district in 2009–2017 is relatively low.

*Постътила април 2019 г.*